

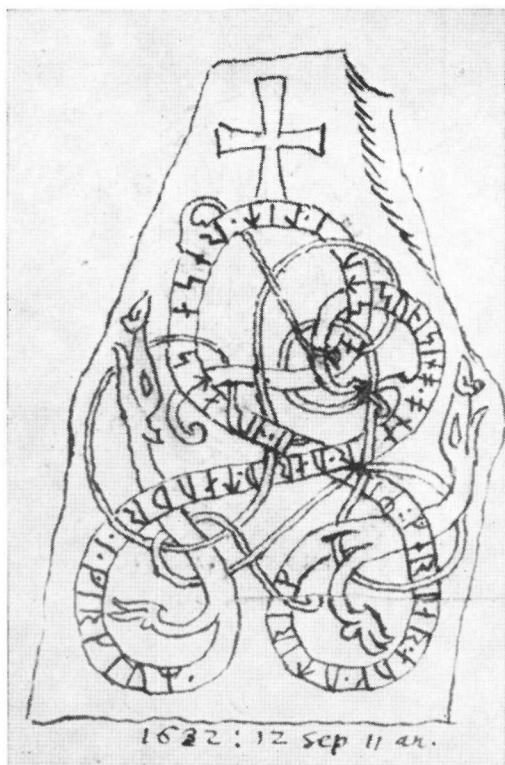

Fig. 340. U 1087. Löfstad, Bälunge sn.
Efter teckning av Bureus i Fa 10: 2.

Fig. 341. U 1087. Löfstad, Bälunge sn.
Efter träsnitt av Bureus i Monumenta
Sveo-Gothica.

1087. Löfstad, Bälunge sn.

Litteratur: B 477, L 141. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta* (1624) n:r 19, 3 uppl. 1664 n:r 2 (Fa 10: 1 n:r 19), Fa 6 s. 77, s. 79 n:r 158 (Bureus' egen uppteckning), Fa 10: 2 n:r 23, Fa 5 n:r 54, Fa 13 s. 163, Fa 1 s. 14, Fa 14 s. 99, s. 158 b, s. 240; J. Rhezelius, F 1 1 n:r 99; Johannes Messenius, *Tumbæ* (1611), s. 3; *Ransakningarna 1667—84*; J. Schefferus, *Upsalia* (1666), s. 199; O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam scandicam* (1675), s. 44; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 21, *Vita Theoderici* (1699), s. 464; O. Rudbeck, *Atlantica* 3 (1698), s. 18; F. Törner (resp. P. A. Eekman), *De Gothorum e Scandia primis expeditionibus* (1708), s. 80; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 80 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 172, 191, *Acta Literaria Sveciæ* 2 (1728), s. 404; O. Dalin, *Svea Rikes Historia* 1 (1747), s. 350; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 157; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 107; M. Stolpe, *Några ord till upplysning om bladet »Upsala»* (1869), s. 67; UFT h. 11 (1883), s. 236; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län* 1942 (ATA).

Avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 10: 1, Fa 5, P. Bång, *Priscorum Sveo-Gothorum ecclesia* [Åbo 1675], Verelius a. a., Rudbeck a. a.); Rhezelius, teckning (i F 1 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 477).

Denna sedan länge försvunna runsten stod enligt Bureus »Widh Löfstadh i Bälunge». Fa 5: »löfstadh i byen». Ovan teckningen i F 1 1 lämnar J. Rhezelius följande platsuppgift: »Bälunge Sochn, Widh Löfstad mellan gårdarna». — Enligt *Ransakningarna 1667—84* fanns vid »Löfstad söder om byen 1 stehn påskrifwen, så och ättegrafwar på samma sijda». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »wid löfstad i Bälunge Sochen» (B 477: »Löfstad»; L 141: »Löfstad»). Dessutom finnas på den sida, där träsnittet har fastklistrats, två blyertsanteckningar. Den ena anger, att Löfstad är »beläget straxt wid stora landzwägen som löper åth

Elfkarby», den andra, som rör runstenen, lyder: »inni Östre gårdens humblegård, litet på rygg tillbaka sydder». O. Celsius, som undersökte inskriften den 14 juli 1726¹, anger stenens plats vara »Bäling Sn Löfstad i en hummelgård österst i Byn». ² Detta torde ha varit sista gången, som stenen har varit föremål för undersökning. I beskrivningen till Geologiska kartbladet meddelar M. Stolpe: Stenen »lär enligt jordegarens påstående finnas, men helt och hållet täckt af jord». Stenen har vid flera tillfällen av mig förgäves sökts, senast år 1951.

Höjd omkring 2,20 m., bredd omkring 1,50 m.

Inskrift (enligt B 477):

fastui · lit · risa stain · iftir · karpar · auk · utirik suni · sino · onar uarþ taupr i girkium ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Fastvi let reisa stein æftir Gærðar ok Otrygg, syni sina. Annarr varð dauðr i Grikkium.

»Fastve lät resa stenen efter Gärdar och Otrygg, sina söner. Den senare blev död i Grekland.»

Bureus (F a 6): **fastui · lit · resa stain iftir gerpar auk utirik syni sino · onar uarþ taupr · i girkium.** På Bureus' träsnitt: **i · lit · rasia · stail iftir · karpar auk utiriok syni · sino · onar uarþ · taupr i girkium ·** F a 10:2: **fastui · lit · resa stain · iftir · gerpar · auk · utirik suni sino · onar · uarþ · taupr · i · girkium ·**. — Rhezelius: **fastui · lit · resa · stain · iftir · gerpar · auk · utirik suni · seno · onari · uarþ · taupr · i · girkium.** — Celsius: »Första slängen» **fastui · lit · resa stain · iftir · kerpar · auk · utirik,** »andra draken eller slängen» **suni · seno · onar · uarþ · taupr · i kirkium.** Celsius anmärker: »Fastv- läses framför lilla slängen, och det har Bureus ej sedt.» Anmärkningen åsyftar läsningen på träsnittet; se fig. 341.

Första gången inskriften omtalas i tryck är av Johannes Messenius i hans arbete *Tumbæ* (1611). Messenius återger inskriften i latinsk översättning på följande sätt: »In honorem Gerderi & Vterici filiorum suorum in Græcia defunctorum, hunc lapidem Fastvvi erigendum curavit.» Joh. Schefferus framhåller i sitt arbete *Upsalia antiqua* (1666), i samband med behandlingen av Domkyrkans förnämsta monument (se U 922, s. 5), att många runstenar nämna färder till Grekland: »inter eos unus in parœcia Bælingensi, quæ vix miliari toto distat ab Vpsalia, Gerderum nominans & Vtericum, qui in Græcia obiere.» Verelius, som återger Bureus' träsnitt och följer dess läsning, översätter: »--- i erigi fecit lapidem in memoriam Gerderi & Utrici filiorum suorum: quorum alter (posterior) in Græcia mortuus.» Översättningen till svenska lyder: »... i let resa stenen efter sina söner Gerd och Vtrikr, then senare blef död i Grekland.» Samma översättning lämnar Petter Dijkman: »... I lät resa Steen efter sina Söner Gardr och Utirik, den senare blef död i Grekland.»

De här återgivna översättningarna av Messenius, Verelius och Dijkman bygga alla på den läsning som finnes på Bureus' träsnitt.

Rhezelius läser det första namnet fullständigt och tolkar inskriften i F 11 på följande sätt: »Fastvi erigi fecit lapidem Gerdero et Utirico filiis suis. Onarus (vero. 3. filius) mortuus est in Græcia.» I stort sett samma tolkning som Verelius ger Peringskiöld i *Monumenta* men med utgångspunkt från Hadorphs läsning: »Fastvidus fecit erigi lapidem in memoriam Gardaris et Gutriguri filiorum suorum; quorum alter (: posterior :) in Græcia mortuus est.»

Också i *Vita Theoderici* (1699) översattes inskriften till svenska och latin: »Fastwe lät upresa åminnelse Steen efter sina Söner Gardar och Gutrikur, af hwilka den andra wart döder i Grekland.» Peringskiöld fortsätter: »Ejusmodi monumenta plurima, memoriæ illorum qui in Græcia occubuerunt, passim per Suioniam nostram quondam erecta conspiciuntur; uti monumentum

¹ Alltså samma dag som han granskade U 1086.

² De sista fem orden äro tillagda med blyerts och därför svårlästa.

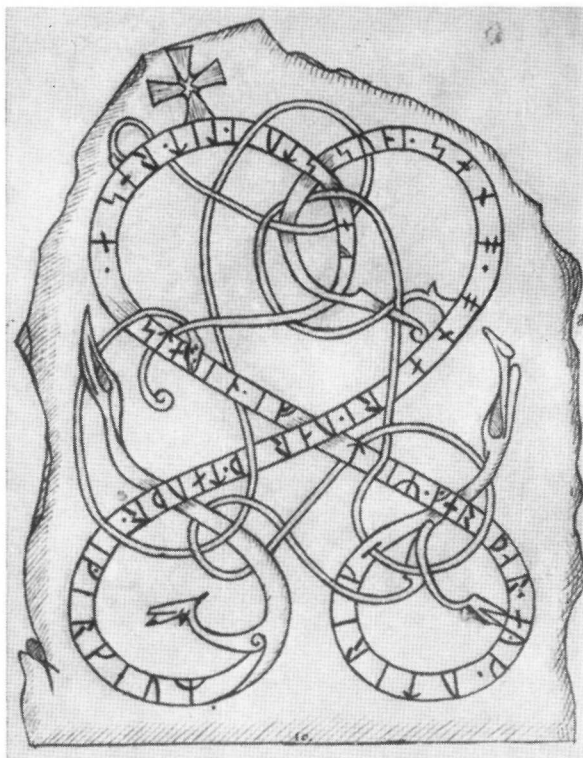

Fig. 342. U 1087. Lövesta, Bälunge sn.
Efter teckning av Rhezelius i F 11.

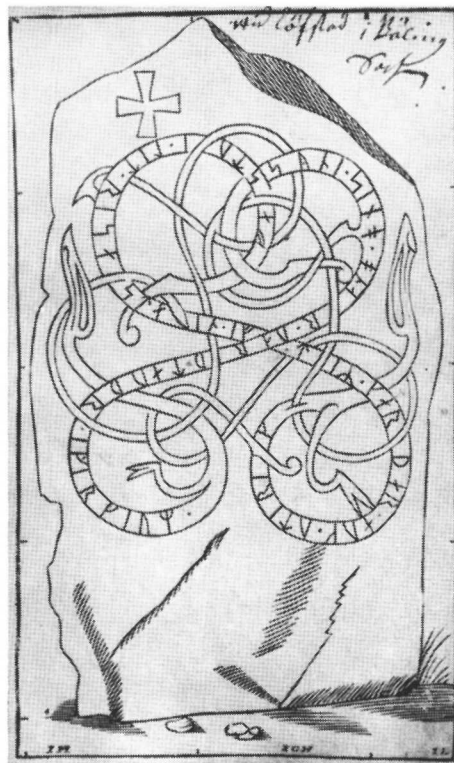

Fig. 343. U 1087. Lövesta, Bälunge sn. Efter
träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 477).

Drapstadense parochiæ Odinsala [= U 446]. itidem Husbyense in Roslagia [= U 540], aliaque plurima Tomis nostris inserta. Sane ob crebras adeo migrationes atque itinera in Græciam olim suscepta, populares nostri, illis quidem temporibus, nuncupati sunt **Grikfarare**, **Asiefarare**, **Mäsiefarare**, h. e. Græciæ, Asiæ, Mœsiæque lustratores; prout ab aliis etiam regionibus, quas adire illis contigit, peculiaria fortiti nomina sive honoris titulos, Thessaliæ, Angliæ peregrinatores, vel occidentalium regionum scrutatores appellabantur, prout nos hodierno vocabulo, naves onerarias bellicasque, quæ salia ex Hispaniis petitum navigant, **Spaniefarare** vocamus.» — O. Celsius framlägger sin tolkning i *Acta Literaria Sveciæ* (1728): »Fastvigis erigi fecit lapidem Gerdero & Utrico filiis suis. Alter in Græcia obiit.»

Brocman, som upptager U 1087 bland »Stenar efter Folk, som farit til Grekland, eller äljäst uti Öster», översätter inskriften: »Fastwi lät resa Stenen efter Gerder och Götrik, sine Söner: af hwilke den ene blef död i Grekland.» I *UFT* lämnas följande tolkning: »Fastvi lät resa sten efter Gardar och Götrik, sine söner. En annan vardt död hos Grekerne.»

Om kvinnonamnet *Fastvi* se U 1079; om namnet *Gærðarr* se U 72. Runföljden 30—38 **auk-utirik** tolkas av Peringskiöld som »et Gutriguri», »och Gutrikur». Denna tolkning av namnet beror givetvis på att Peringskiöld har dubbelläst 32 **k**. På samma sätt uppfattas runföljden av Liljegren (L 141: »auk. Kutirik), och den tolkas därför i *UFT* som »och Götrik». Runföljden bör emellertid säkerligen uppfattas som *ok Otrygg*. Detta namn, *Otrygg*, är belagt i åtta svenska runinskrifter; se vidare Sö 217. På U 592 förekommer det i en skrivning som påminner om skrivningen på U 1087: U 592: **otirikr** (nom.), U 1087: **utirik** (ack.).

Den enda svårigheten vid tolkningen av U 1087 erbjuder runföljden 47—50 **onar**. På den punkten gå också tidigare tolkningar i sär. Rhezelius uppfattar runföljden som ett namn, »Onarius»,

buret av en tredje son (»vero. 3. filius»). Verelius, Peringskiöld, Dijkman och Celsius uppfatta däremot **onar** som pronomen och tolka det »quorum alter (=posterior)», »af hwilka den andra», »den senare». Brocman: »af hwilke den ene»; *UFT*: »En annan».

Att **onar** icke återger ett namn utan pronomenet *annarr* är säkert. Eftersom det är högst otroligt, att satsen *Annarr varð dauðr i Grikkium* skulle åsyfta en tredje son, vilkens namn ej nämnes, bör *annarr* tolkas som 'den andre', 'den senare'. Det är sålunda *Otryggx*, som dog i Grekland. Dijkman kommenterar inskriften på följande sätt: »Talar ock denna Steen om de Swänskas Resor til Grekland, dit den ena Brodren farit och der blifwit död, som skal slutas af ordet **Anar**, secundus den andra.»

Bröderna ha måhända båda varit vāringar. Var *Gærdarr*, troligen den äldre brodern, har dött, meddelas icke.

U 1087 har varit ett, åtminstone i dessa trakter, ovanligt ståtligt monument, och det är mycket beklagligt, att det icke har kunnat återfinnas. Dijkman beskriver ornamentiken på följande sätt: »Steen-figuren består af twänne wäl ritade Ormar sammanslingade med hufwuden, och klöfwar något från halsarne, jämte andra små ormslingor . . . Et rent korss står öfwerst på Stenen; hwar af slutes honom wara i Christendomen opsatt.»

Vem som är mästare till den ståtliga ristningen är svårt att säga, i synnerhet som originalet har gått förlorat. Man får tillsvidare inskränka sig till att framhålla, att korset, de vackert lagda slingorna och flera runformer i hög grad erinra om Öpir. Den ovanliga stavningen i **girkium**, alltså med stungen **k**-runa, förekommer på den av Öpir signerade U 922 (**til · girkha**). Om uttrycket i *Grikkium* se S. B. F. Jansson i *Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift* 1954, s. 32 ff.

1088. Lövsta, Bälinge sn.

Litteratur: B 480, L 142. J. Bureus, Fa 6 s. 198 n:r 168 (Rhezeliu), Fa 10:2 n:r 23 b, Fa 5 n:r 55, Fa 1 s. 15, Ff 6 n:r 26; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 74, Fl 1 n:r 66; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 23; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 288, 2, s. 601; *UFT* h. 11 (1883), s. 236; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10:2), kopparstick (i Ff 6); Rhezelius, teckning i Fa 10:1, teckning i Fl 1; osignerat träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 480).

Denna runsten är, i likhet med den andra stenen vid Lövsta (U 1087), sedan länge försvunnen. Enligt Bureus, som daterar sin teckning i Fa 10:2 »1632 12 Sep. 2 po», stod stenen »Nordan samma by» [=Lövsta]. Fa 5: »Sammastädz nordan byen»; Ff 6: »Löstadh nordan Byen». — Rhezelius (Fa 6): »Widh Löfsta i Bäling.» Fa 10:1: »Bäling Sochn. Widh Löfstadh nordan til.¹» Ovan teckningen i Fl 1 finnes följande platsuppgift: »Bäling sochn, Widh Löfstadh nolan Byn i gärdet.» — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Löfstad i Bälinge. Nordan byn». En noggrannare uppgift om platsen har tillskrivits med blyerts: »Wid gärdzbacken där en märkelig hög ibland stengryte högst på kullen är upkastad» (B 480: »Löfstad»; L 142: [»Löfstad] Nordan byen»). — Celsius, som undersökte inskriften den 14/7 1726, anger platsen på följande sätt: »Löfstad och Bälinge sochn, på backen norr om byen.» Enligt *UFT* var stenen försvunnen år 1856, då C. F. Sæve sökte den. Av mig har den vid flera tillfällen sökts förgäves, senast år 1951.

Höjd omkring 1,70 m., bredd omkring 1,30 m.

¹ De två sista orden ha tillagts av Bureus.